

Bondyho Dějiny filosofie

(Nevědecká recenze)

Táto recenzia sa stala základom state Bondyho v kontexte kultúrneho diania 80. rokov, ktorá bola publikovaná v „Sborníku Egonovi Bondymu k šedesátinám“, v roku 1990.

Bondyho dílo, jež on sám nazývá ze skromnosti pouze *Poznámkami k dějinám filosofie*, má podle mého odhadu zatím rozsah asi jednoho tisíce stran strojopisného textu. Určuje se to těžko, protože dílo obíhá mezi čtenáři v nejrůznějších podobách, počínaje xerokopii blešího formátu a konče strojovými opisy v nejrůznější hustotě řádků, a také bohužel s mnoha chybami a nepřesnostmi. V knižní podobě by možná zaplnilo dva až tři tlusté svazky. Jde o soustavný výklad dějin evropského filosofického myšlení od před Sokratiků až po začátek 13. století (možná že je na světě i další svazek, já mluvím jen o tom, co jsem četl. V této chvíli už samozřejmě doma nic nepřechovávám, půjčil jsem všechno dál), provázený obsáhlým přehledem dějin čínské, indické, islámské a židovské filosofie. Skromnost v názvu trochu klame, dílo nemá mezery a zabývá se všemi podstatnými autory a všemi fázemi filosofického bádání.

Na několika úvodních stránkách vysvětluje Egon Bondy (54) motivy, které ho k práci vedly. Přijměme je s upřímností, s jakou jsou zřejmě míněny. Autor se pustil do této práce proto, aby studenti i nestudenti (zvláště pak ti mladí lidé, kteří se na vysoké školy nedostali) měli při zájmu o filosofii po ruce i něco jiného než nudné, ideologizující a suchopárné kompiláty, jako třeba filosofický slovník. Stačí ke všem zkouškám. V hlavách studentů, jak si ještě pamatují, vzniká po studiu neosobních kolektivních učebnic dějin filosofie neodbytný dojem, že rozvoj lidského myšlení probíhal jako obskurní, tisíce let trvající, fotbalový zápas dvou mužstev, materialistů v červených dresech a idealistů v dresech bílých nebo tmářů v černých sutanách. Nedali si to vymluvit, schéma zápasu bylo nejlíp zapamatovatelné.

Méně důvěřiví budeme asi k prohlášení, v němž se Bondy vydává za nevědce a jímž jakoby omlouval odhodlání psát tak, "jako by vedl rozhovor sám se sebou". Takový způsob psaní nepotřebuje omluvu, je to jediný lidský způsob psaní. "Nevědec" se stane čtenáři podezřelý už po prvních stránkách díla, na místech, kde živě líčí problémy s tlumočením sánskrtských pojmů, si pak čtenář nutně položí otázku, co tedy dnes věda je. Jestli je to především zaměstnanecký poměr ve vědeckých ústavech a na univerzitách nebo spíše vědění. Ve filosofii vědění a umění, přinejmenším umění sdělit jiným myšlenku jasně, přístupně a nepochybně i poutavě, Bondy přesvědčuje jak věděním, tak uměním. Čtenář s ním družně přemítá nad metafyzikou a když nic jiného, porozumí aspoň nádherné vlastnosti lidského ducha vést myšlenku bludištěm niterných a přírodních záhad, i když z toho není bezprostřední užitek.

Od knih, které jsou k dostání v knihkupectvích, se Bondyho *Dějiny filosofie* liší ve dvou ohledech. Za prvé nevytvářejí dojem, že dosavadní filosofování bylo jen anamnézou filosofického systému, o kterém se předstírá, že slouží jako nástroj k řízení státu a společnosti. Za druhé pak poutají ryze osobní "samomluvou", která se ostře liší od odpuzujícího chladu

vědeckých příruček, které vnucují filosofii neúspěšně převlek objektivní vědy, spolehlivé tvořitelky řádu a přehlednosti světa a div ne návodu k neomylnému a úspěšnému životu. Proto se u Bondyho téměř nesetkáme se lhostejným záznamem toho, co kdo kdy řekl nebo napsal. Bondy vykládá dějiny filosofie vědomě jako sdělení o vlastní intelektuální zkušenosti se starými mysliteli. Proto je jeho dílo také pozoruhodně poutavým čtením, dokonce i zábavným v tom nejlepší slova smyslu. Bondy často vybočuje z klidného toku vyprávění a vede s filozofy vzrušeně vtipnou debatu. Uvádím jen jeden příklad, i když nevím, jestli je právě nejtypičtější. Po analýze Aristotelovy metafyziky Bondy praví:

„Když Aristoteles mluví o bohu, je to jako kázání v nedělní škole. Před očima nám taje jako svíčka. Má dokonce tolik neomalenosti, že hovoří o jeho nepředstavitelné blaženosti, kterou zakouší ze svého myšlení, čeho i filosof jen těžko dosahuje...

Jestliže bůh je, pak je spíš než tohle radši dobrodruhem, hazardérem, věčným hledačem a je bytostí citu, lásky, pokory, hanby a utrpení – je spíš Job než řecký filosof. Že se kdy křesťanská víra ve středověku mohla zhlídnout v Aristotelově prvním hybateli, je jen vysvědčením toho, jak ztrácela sebezpochopení a trest na ni přikvačil v zápětí v podobě stejně blbého pseudomaterialistického pozitivismu a konsumentké teosofie našeho věku.“

Pasáž by mohla budít zdání netolerantnosti, ale skutečně jen zdání, protože Bondyho dílo je ve skutečnosti hluboce tolerantní, nepředpojaté a vášnivě nakloněné především kráse a hledačství v myšlenkovém vývoji lidstva. Přirozeně, dává některým myšlenkám přednost před jinými, mohl bych asi Bondyho filosofickou náklonnost i pojmenovat nějakou opatrně volenou konstrukcí z tradičních filosofických pojmů. Bondy nezapírá někdejšího autora *Útěchy z ontologie*, Zbyňka Fišera. To však není důležité. Důležité je, že jeho *Dějiny filosofie* poskytují čtenářům naději, že myslet není marné, že myšlení je celkem důstojným údělem člověka. Zvláště mladým lidem může prospět, když se s Bondym naučí jásat nad tím, jak se nějaký irský mnich ve středověku prodral až na sám práh myšlenky směřující se svým poselstvím až sem k nám, nebo když se naučí držet palec chytrému kladení otázek a také postát v pokoře před hloubkami vod, do kterých se člověk se svým ojedinelým nadáním noří.

Já pak, také jako nevědec, který však přece jen přečetl několik knih na toto téma, cítím nad Bondyho dílem úctu k odvaze a pracovitosti, které stály na začátku a musely být vždy znovu obnovovány. Protože to není kniha jak jiné, které se jen kompilují, to se pozná, je to výsledek přímého studia pramenů, originálů a překladů, originálů jazykově značně exkluzivních. Hodnotu díla spíše zvýrazňují než stírají díky, které Bondy vyjádřuje soudruhům, kteří nechtějí být jmenováni. Pomáhali při jazykové spolupráci a při shánění literatury.

Vzpomínám si matně, že před léty mluvil vysoký činitel v televizi s pochybnostmi o vážnosti spisovatelů, kteří prý nesmějí publikovat. Jako zvlášť vhodný příklad uvedl jméno jakéhosi Egon Bondyho. Jakýsi Egon Bondy napsal mezitím dílo, na které se třicet let nezmohly ústavy přeplněné vědeckými kádry. To ovšem nepřekvapuje. Bondyho *Dějiny filosofie* jsou však anomálií i v celoevropských souvislostech. Tímto způsobem se už nepracuje. Jen podivně dvojvýznamné československé kulturní poměry mohly způsobit, že invalidní důchodce píše v jednopokojovém bytě na Malé straně dějiny filosofie, které jsou podle mého

soudu osobitější a zajímavější než třeba slavné *Dějiny západního myšlení* od Bertranda Russella, které vycházejí po celém světě v tiskařských provedeních, nad kterými zrak přechází. V naší zemi se člověk setká s kulturními fenomény na neuvěření.

In:

Listy, roč. XV, č. 2, duben 1985, s. 77-78.

ŠIMEČKA, M.: *Společenství strachu a jiné eseje*. Bratislava: Nadácia Milana Šimečku, 2003, s. 74-76.